

ಸರ್ಕಾರದ ಪಾತ್ರವೂ ಇದೆ. ರೇಡಿಯೋದಲ್ಲಿ 'ಝರ ಆಂಟ್ ಮೆ ಭರ್ಲೇ ಪಾನಿ' ಹಾಡು ಕೇಳಬರುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಚೀನೀಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹತರಾಗುತ್ತಿರುವ ಸೈನಿಕರಿಗಾಗಿ 'ಕಣ್ಣಿ ತುಂಬಲಿ ಎರಡು ಹನಿ.' ಇದೊಂದು ತೋರುಗಾಣಿಕೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಶತೃವನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ನಾವು ಕಣ್ಣಿರನ್ನು ತಡೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಸಿಟ್ಟನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಇವರು 'ಝರ ಆಂಟ್ ಮೆ ಭರ್ಲೇ ಪಾನಿ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಮೊಸಳೆ ಕಣ್ಣೀರು...'

ಸೈನಿಕರ ತ್ಯಾಗ ಕುರಿತು ಈ ತೋರುಗಾಣಿಕೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕುರಿತು ಅವತ್ತು ಲೋಹಿಯಾ ಹೇಳಿದ್ದು ಇವತ್ತಿಗೂ ಭಾರತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಭಾಗವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ.

1950ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಿಸಾನ್ ಪಂಚಾಯತ್ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗದಿಂದ ರೈತರು ಬಂದರು. ಅಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಕರಿತಮಹತ್ವದ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಲೋಹಿಯಾ ಮಂಡಿಸಿದರು. ಉಳುವವನಿಗೇ ಭೂಮಿ; ಸಾಗುವಳಿಯಾಗದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಾಗು ಮಾಡಲು ಕೃಷಿ ಸೇನೆ; ರೈತರ ಕೈಗೆಟುಕುವ ಸಣ್ಣ ಘಟಕ ಯಂತ್ರ; ಕೈಗಾರಿಕೋತ್ಪನ್ನ ಮತ್ತು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಅಂಶಗಳು ಆ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿವು. 1951ರ ಕಾಗೋಡು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಕಾಲದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ರೈತ ಚಳುವಳಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಮುಂದೂಯ್ದಿದೆ. ಲೋಹಿಯಾರ ಭಾಷಣವನ್ನುಳ್ಳ 'ಫಾರ್ಮ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ' ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಜ.ಹೊ. ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು.

ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರ ಜಮೀನಿನ ಭೂಕಂದಾಯವನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಲೋಹಿಯಾಭಯಲ್ಲಿ ಮಾನ್‌ಸಿಂಗ್ ಪಟೇಲ್ ಐದು ಎಕರೆ ಭೂಮಿಗೆ ಕಂದಾಯ ರದ್ದು ಮಾಡುವ ವಿಚಾರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿದಾಗ, ಲೋಹಿಯಾ ಅವರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳಿದರು:

'ಈ ಮಿತಿಯನ್ನು ಆರೂವರೆ ಎಕರೆಗೆ ಏರಿಕೊಡುವುದು. ಐದು ಎಕರೆಯೂ ಒಪ್ಪುವಂಥದೇ. 55 ಬಿಲಿಯನ್ ವಾರ್ಷಿಕ ತೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ, ಆರೂವರೆ ಎಕರೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಭೂಮಿಯಿರುವ ರೈತರಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವ ಭೂಕಂದಾಯ ಅಬ್ಬಬ್ಬಾ ಎಂದರೆ 60-70 ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಭೂಕಂದಾಯ ರದ್ದಾಗಬೇಕು.'

ಮುಂದೆ ಎಂಬತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರೊ. ಎಂ.ಡಿ. ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿದರು. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಸರ್ಕಾರ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರ ಭೂಕಂದಾಯವನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಿತು.

ವಾರ್ಷಿಕ ಬಜೆಟ್ ಕುರಿತು ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿ ಮಾಳವೀಯರಿಗೆ ಲೋಹಿಯಾ ಹೇಳಿದರು: 'ಮಾಳವೀಯಾಜೀ, ಸಮಾಜವಾದವನ್ನು ಬಜೆಟ್ ಮೂಲಕ ತರಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದೇಶದ ನಲವತ್ತಮೂರು ಕೋಟಿ ಜನ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡು

ಕೆಟ್ಟ ಪಾಲಿಸಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಮಾಜವಾದ ಜಾರಿಗೆ ಬರಬಲ್ಲದು.' ಲೋಹಿಯಾಭಯ ಚರ್ಚೆ, ಲೋಹಿಯಾಭಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ ಎರಡನ್ನೂ ಲೋಹಿಯಾ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಮಾಗೆ ಬರೆದ 4 ಅಕ್ಟೋಬರ್ 1963ರ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಕುರಿತ ವಿವರಗಳಿವೆ:

ಪ್ರಿಯ ರಮಾ,

ಈ ಪತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ಎರಡು ಲೇಖನಗಳಿವೆ. ಒಂದನ್ನು ಫರೂಖಾಬಾದಿಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕು. ಇವು ಜನ ಸಮಿತಿಗಳಿಗೆ ತಲುಪಬೇಕು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಜನೇಸ್ವರ್ ಮಾಡಬೇಕು...

ಲೋಹಿಯಾಭಯ ಭಾಷಣಗಳು, ಅವುಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳು, ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು...' ಲೋಹಿಯಾ ಮೆ ಲೋಹಿಯಾ' ಸಂಪುಟ-1ರ ನಂತರ, ಸಂಪುಟ 2, 3 ಬರಬೇಕು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಜನೇಸ್ವರ್ ಕೂಡಲೇ ಮಾಡಬೇಕು.

ಇರುವ ಫೈಲುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇನ್ನು ಹದಿನೈದು ದಿನದಲ್ಲಿ ನೀನು, ಜನೇಸ್ವರ್, ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾರಾದರೂ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕರೆ ಅವರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಗಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ಕಡೆ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಬರೆಯುವ ಕೆಲಸ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಉತ್ತರ ಬರೆಯುವ ಕೆಲಸ ನಡೆಯುತ್ತಿರಬೇಕು.

ನಿನ್ನ ರಾಮ್‌ಮನೋಹರ್

ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಲೋಹಿಯಾಭಿ, ವಿಧಾನಸಭೆಗಳ 'ಚರ್ಚೆ'ಗಳ ವೈಖರಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿರುವ ಓದುಗಿಯರಿಗೆ ಓದುಗರಿಗೆ ಲೋಹಿಯಾ, ನೆಹರು ಕಾಲದ ಲೋಹಿಯಾ ಚರ್ಚೆ ಗತಕಾಲದ ಕತೆಯಂತೆ ಕಂಡರೆ ಅಚ್ಚರಿಯಿಲ್ಲ! ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶ ಕೇಂದ್ರಗಳು ನಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲೋಹಿಯಾರ ಲೋಹಿಯಾಭಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳನ್ನು ಓದುವವರಿಗೆ ಲೋಹಿಯಾರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳು 'ಅತಿ' ಎನ್ನಿಸಲೂಬಹುದು. ಆದರೆ ಲೋಹಿಯಾ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಜನರ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಅವರ ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯದಿರೋಣ. 'ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಎಂದರೇನು? ಪ್ರಜೆಯೇ ಆಳುವುದು ಎಂದು ಅರ್ಥ' ಎಂಬುದನ್ನು ಲೋಹಿಯಾ ಆಳುವವರಿಗೆ, ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ, ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೆನಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗಾಂಧೀಜಿ ತಮ್ಮ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ರಸ್ಕಿನ್ ಬರೆದ 'ಅನ್ ಟು ದಿಸ್ ಲಾಸ್ತ್' ಪುಸ್ತಕ ಓದಿ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು; ನಂತರ ಎಲ್ಲ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟ ಕಡೆಯ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರೂಪಿಸಲೆತ್ತಿಸಿದರು. ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನೆ ಈ ಗಾಂಧೀ ನೋಟದಿಂದಲೂ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡಿತ್ತು; ಸರ್ಕಾರ ಮಾಡುವ ವೆಚ್ಚ ಭಾರತದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಜನರಿಗೆ ತಲುಪಿದಾಗ ಎಷ್ಟು ತಲುಪುತ್ತದೆ? ಸರ್ಕಾರಿ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು

ಪಡೆಯುವ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು? ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಜನರಿಗೂ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸಂಬಂಧವಿರಬೇಕು? ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರದ ನಡೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಲೋಹಿಯಾರ ಲೋಹಿಯಾಭಯ ಭಾಷಣಗಳು ದೇಶದ ವಿವಿಧ ವಲಯಗಳಿಗೆ ಸಮಾಜವಾದಿ ಚಿಂತನೆಯ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಲೆತ್ತಿಸಿದವು: ರಾಜಕೀಯ ವಿಮರ್ಶೆ, ಪ್ರತಿಕಾ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಮರ್ಶೆ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಅಕಡೆಮಿಕ್ ಲೋಹಿ... ಹೀಗೆ ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಹಬ್ಬತೊಡಗಿತು.

ಲೋಹಿಯಾ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆಳುವ ಪಕ್ಷದ ಸದಸ್ಯರು ಅಡ್ಡ ಬಾಯಿ ಹಾಕಿ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಆದರೂ ನೆಹರು ಹಾಗೂ ಅಂದಿನ ಲೋಹಿಯಾಭಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಅವರ ಸುಧೋರ್ಘ ಮಂಡನೆಗಳು ನಡೆಯಲು ಅನುವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸ್ವೀಕರ್, 'ಲೋಹಿಯಾ, ನಿಮ್ಮ ಸಮಯವಾಯಿತು, ನಿಲ್ಲಿಸಿ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು; ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ, ಕೆಲವು ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷದ ಸದಸ್ಯರು, 'ನಮ್ಮ ಸಮಯವನ್ನೂ ಲೋಹಿಯಾಗೇ ಕೊಡಿ' ಎಂದು ಲೋಹಿಯಾಭಯಕ್ಕೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಈ ಘಟ್ಟ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ, ಅದರಲ್ಲೂ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸತ್ತಿನ ಚರಿತ್ರೆಯ, ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಘಟ್ಟದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಲೋಹಿಯಾ-ನೆಹರು ಮುಖಾಮುಖಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನೆಹರು ಗ್ರಹಿಕೆಯ ಸಮಾಜವಾದಕ್ಕೂ, ಲೋಹಿಯಾ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜವಾದಕ್ಕೂ ಇದ್ದ ಭಿನ್ನತೆಯ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿತ್ತು; ನೆಹರುವಿನ ಜಾತ್ಯತೀತತೆಗೂ ಲೋಹಿಯಾ ಜಾತ್ಯತೀತತೆಗೂ ನಡೆದ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದದ್ದು ಏನೂ ಇದ್ದಂತಿರಲಿಲ್ಲ.

ನೆಹರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳುವಳಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ 'ಡಿಸ್ಕವರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ' ಬರೆದರು; ಜೈಲು, ಬಂಧನ, ಹಿಂಸೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ ಲೋಹಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾಗೋಡಿನಿಂದ ಹಿಮಾಲಯದವರೆಗೂ ಓಡಾಡುತ್ತಾ, ಇಂಡಿಯಾದ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ಇಂಡಿಯಾವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಅದು ನೆಹರು ಕಾಣದ ಇಂಡಿಯಾ. ಈ ರೋಗಗ್ರಸ್ತ, ಬಡ ಇಂಡಿಯಾದತ್ತ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ನೆಹರು ನೋಡಲಿ ಎಂಬುದು ಲೋಹಿಯಾ ತಹತಹ. ಆದರೆ ನೆಹರು ಅಧಿಕಾರ, ಚುನಾವಣೆಗಳ ರಾಜಕಾರಣದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ದೂರ ಸಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು; ಲೋಹಿಯಾ ತೋರಿಸಿದ ಇಂಡಿಯಾವನ್ನು ನೆಹರು ನೋಡಿದ್ದರೂ ಅವರು ಏನೂ ಮಾಡಲಾಗದ ಸ್ಥಿತಿ ತಲುಪಿದ್ದಂತಿತ್ತು!

ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ನೆಹರು ಘನತೆ, ಅವರ ಜಾತ್ಯತೀತತೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗದು. ನೆಹರು ಪ್ರಭಾವ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಾದರೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ವೈಚಾರಿಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ, ರಾಜಕೀಯ